

Prof. Dr.
MELİH BAŞ

SON dönemde daha çok önem kazanan dış satımcıların rekabetçi kur istekleri aslında topu taca atmanın Arapçasıdır. İşin Türkçesi katma değeri mal ve hizmet üretmektir. Kimi dış satımcılar da 'bugünden yanna katma değeri üretime dönmeyiz' demiyorlar mı, gülmekten karnama ağrıları giriyor? Sahi bugün ne zaman, ya yann?

ISO 500'DEKİ AR-GE SEYRİ

AR-GE yapan şirket sayısı 2023'de sadece 265, 2018'de bile 276 imiş! AR-GE yapan şirketlerin sektörel dağılımına bakalım. Başta 39 şirketle 'Gıda Ürünlerinin İmalatı' geliyor. Peki AR-GE harcamalarının üretimden satışlara oranı yüzde kaç dersiniz? Ne yüzdesi? Birde 48! 2020'de bile birde 53 imiş. Anımsayalım, küresel mal dış ticaretindeki payımız 2023'te sadece yüzde 1,08 olmuş, neden acaba?

Kâr mı yok, hayır var! Faaliyet kârlılığı (FAVÖK : Faiz Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr) itibarıyla bakarsak 500'ün 490'ı kârli! Hatta 2022'ye göre artış bile var! FAVÖK / Net satış oranı artarak yüzde 15,7'ye yükselmiş; FAVÖK / Özkaynaklar oranı da enflasyon düzeltmeli olarak yüzde 24,4'e yükselmiş.

ISO 500'ün üretim faaliyeti dışı gelirlerinin dönem kâr ve zarar toplamı içindeki payı 2022'de yüzde 22,9 iken 2023'te yüzde 41,3'e çıkmış. **Sanaçıcılık** mi yapıyorlar, finans işletmeciliği mi anlayan beri gelsin!

AR-GE YATIRIMLARININ NE OLUYOR?

Kuşkusuz, ARGE harcamalarındaki yüzde 1'lik artış, yüksek teknoloji ürün dış satımını yüzde 6,5, bilgi ve iletişim teknolojileri dış satımını yüzde 0,6, genel ekonomik büyümeyi yüzde 0,43 artırmaktadır. Hele Türkiye'de ulusal gelirdeki artış etkisi yüzde 1,08 olmaktadır. Bu etkiyi oluşturabilmek için beşeri ve ekonomik altyapının oluşturulması gereği açıktır. Orta gelir tuzağı denilen kısır döngüden çı-

laşın da döner kapısı buradadır. Ucuz işçilik, fa sonculuk gibi kumazlıklarla yapılan kayıpkılığın sonu ayaklıktır.

AR-GE harcamalarının Türkiye'deki seyrine bakarsak çok düştük. 2022'de ARGE harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya oranı sadece yüzde 1,32 olmuş, o da 2021'deki orana (yüzde 1,40) göre de düşürek! İsrail'in ki yüzde 6 imiş, ardından Güney Kore (yüzde 5,2), ABD (yüzde 3,6), İsviçre, Belçika ve Japonya yüzde 3,4. OECD ortalamasına bakalım: yüzde 2,7 o da moral bozucu!

AR-GE'NİN ÇIKTISI NE?

Herhalde birçok kişi 'patent, faydalı model, tasarım vb. sayısı' diyecektir. Türk Patent Kurumu'na göre 2023 yılında tescil edilen patent sayısında yerli ve yabancı toplamında yüzde 3,88 düşüş var ama hele yerli sayısında düşüş feci: yüzde 25,57 (Aynınlı bilgi için bkz. <https://www.turkpatent.gov.tr/patent-istatistik/>) Gerçi bu da tartışılmalı! Esas çıktı bu patentli (fıcat) tecimsel ürüne dönüştürüp satılabilirliğinde sağladığınız gelir (satış hasılatı, katma değer ya da kâr)! Oransal olarak da bu kalemlerden sağladığınız gelirin toplam gelirleriniz içindeki payı ne olmaktadır? Hatta bu yenileşimlerle (inovasyonlarla) şirketinizin pazar payı (market share), müşteri payı (customer share) ve daha da ötesi müşteri sadakati endeksi ve giderek marka değeri ne oranda artmaktadır? Bunlar ölçülmekte midir? Ne gezer? Ülkemizde pazarlama yönetimi (bu kapsamda pazarlama veri analitiği) mafiş olup, satıcılık esastır. Bu arada şirket satış gelmektedir, ama ne genel müdür farkındadır ne de şirket sahibi farkında, oysaki şirket bir ceviz ağacıdır yenileşim parkında!

KÜRESEL YENİLEŞİM (İNOVASYON) ENDEKSİNDE YERİMİZ

Dünya Fikri Haklar Örgütü (WIPO)'nun hazırladığı Küresel Yenileşim Endeksi'nde 2023'te 132 ülkede 39. sırada yer almışız, 2 basamak aşağı da düşmüştük! Güney Kıbrıs'ın 27'inci olması gurumuzu kırar elbette ama anlayana sivrisinek saz o kadar! Endeks içinde kamunun etkinliği, adalet ve girişimcilik poli-

ti kalınının yer aldığı 'Kurumlar (Institutions)' kategorisinde taa 105. sıradayız iyi mi! Kader mi utansın, yok canım bizim bu hale gelmemize neden olan ne Klotho, ne Lachesis ne de Atropos (Yunan masalbilimindeki üç kader tanrıçası yani Moiralari)! Bu arada belirtelim en fazla unicorn (şirket değeri 1 milyar dolan aşan yenilikçi girişim - start up - şirket) çıkararı ülke Çin olmuş, eh model meselesi! Biz bu model meselesinde ne yapıyoruz: 'Bi o yana, bi bu yana; hem o yana hem bu yana'! Sonuçta ne oluyor: 'Ne o yana, ne bu yana'! Ne diyor Erkin Koray 'Şaşkın' adlı şarkısında: 'Şaşkın sana ne dedim, sen ne yaptın? / Dün gece gördüm seni, ters yola saptın / Bir o yana bir bu yana yatma, şaşkın / Tenhalarda menhalarda bitmiş aşkın'.

HIT-30 ŞARKILARINDAKİ EZGİ, RİTİM, TINI VE ARMONİ SORUNLARI

Sanaçık ve Teknoloji Bakanlığı'nın hazırladığı 'İleri Teknolojiler Yatırım Teşvik Programı (HIT-30)' listesinde yer alan şartlar benim de katıldığım görüşlere göre sorunlu!

Armoni sorunları var! Sadece teşviklere (ritme) dayalı bir stratejinin başansız olduğu yıllardır ortada olan bir gerçek! Hani ya bilim ve teknoloji politikaları?

Ezgi sorunları var! Teşvikler karşılıksız (çstak) çstak endüstriyel ritimlerle dağıtılmamalı, belli koşullara bağlanmalı!

Tini sorunu var! Teşvikler birilerini varsılaş- tırmak için dağıtılmamalı! Yatımdan beklenti nedir : Teknoloji transferi mi (Karadeniz ho-

ronu mu)? Öğrenme sürecinin bir parçası mı (Bozklaklar mı)? Sahip olunan yetkinlikler ileri düzeye mi taşınacak (süpürgesi yoncadan eminem parçasını çok sesi yapma)? Kaynaklar kullanılıp komisyonlar la yetinilecek mi ('lavje' denilen dini temali kürt şarkıları mı söy- lenecek)?

Sahi HIT-30'dan yararlanacak 'HIT-30 Şirketleri' kimler olacak, hep birlikte bekleyip göreceğiz! Belli ilk sıralarda 'İleri teknik - gelişen teknoloji - tekstilden tesettürlü giyim konfeksiyon şirketleri' ya da 'İnşaat Ya Resulullah sektöründe alımlı ve yeşil binalar yapan dijitalleşmiş-yeşillenmiş yandaç şirketler' yer alır, kim bilir? Kismet!

ARGE 250

Ekonomi ve İş Dünyası Portalı Türkiye'de bu yıl 11'incisini gerçekleştirdiği, T.C. Sanaçık ve Teknoloji Bakanlığı'ndan onaylı AR-GE merkezine sahip firmaların yaptığı geri bildirimlere göre hazırlanan ve 2023 yılına ait verileri içeren rapora bakıldığında ilk 11'de aşağıdaki çizeleği görüyoruz. Meraklısı bağ- lanlıca rapora ulaşip inceleyebilir: <https://turkishtimedergi.com/arge250/arge250-2023.pdf>

SONSÖZ

Yeni köye eski adet getirmek isteyenlerin geometrik üredığı bir toplumda eski yöne yeni adet getirmek isteyip, icat çıkarırların aritmetik üremesiyle iş çok zor ama, biz şu sav sözü benimsesek mi: 'Zoru hemen başanız, im- kansız biraz zaman alır'! Hatta 'İmkansız bizim için hiçbir şeydir'. Bunun için kitap da önere-

lim: 'İmkansız Düşünmek, Y. Wind ve C. Crook, Sistem Yayıncılık).

Neşe odaklanacağı konusuna bir fikir vermesi için Dünya Ekonomi Forumu (WEF'in) raporlarında yer alan 'Geleceğin 10 Teknolojisi' başlığında sayılan teknolojileri de sayverelim: Esnek Piller / Üretken Yapay Zekâ / Sürdürülebilir Havacılık Yakıtı / Tasarımcı Fajlar / Ruh Sağlığı için Metaverse / Gıyilebilir Bitki Sensörleri / Kansere karşı Mekansal Omikler / Esnek Sinir Ağları / Sürdürülebilir Bilgi İşlem Teknolojileri / Sağlıkta Yapay Zekâ.

Rastgele!

AÇMALIK:

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na göre Ar-Ge; kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağılımının artırılması ve bunun yazılım dâhil yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılmasına ilişkin sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmalar.

Ar-Ge faaliyetleri üç temel başlık altında ele alınmaktadır:

Temel Araştırma: Görünürde herhangi bir özel uygulaması ya da kullanımı bulurmayan, öncelikli ilgi ve gözlemenebilir gerçeklerin temellerine ait yeni bilgiler edinmek için yürütülen deneysel ve teorik çalışmadır.

Uygulamalı Araştırma: Yeni bilgi edinme amacıyla yürütülen özgün çalışmadır. Belirli bir pratik amaca veya hedefe yöneliktir.

Deneysel Geliştirme: Araştırma ve/veya pratik deneyimden elde edilen mevcut bilgiden yararlanarak yeni malzemeler, yeni ürünler ya da cihazlar üretmeye; yeni süreçler, sistemler ve hizmetler tesis etmeye; hali hazırda üretilmiş veya kurulmuş olanları önemli ölçüde geliştirmeye yönelik sistemli çalışmadır.

2023 Yılı Ar-Ge Harcamalarına Göre En Büyük 250 Şirket

GENEL SIRA	ŞİRKET	AR-GE PROJE SAYISI	TOPLAM İSTİHDAM	AR-GE HARCAMASI	2024 PLANLANAN AR-GE BÜTÇESİ
1	Tusaş - Türk Havacılık ve Uzay Sanaçık A.Ş.	105	4898	28.187.948.766	49.294.692.057
2	ASELAN Elektronik Sanaçık ve Ticaret A.Ş.	982	6447	19.486.465.902	43.311.835.081
3	Ford Otomotiv Sanaçık A.Ş.	-	-	5.308.883.000	-
4	Roketsan Roket Sanaçık ve Ticaret A.Ş.	154	2352	4.165.682.676	7.516.036.559
5	Argelik A.Ş.	-	-	3.434.464.000	-

KONKORDATO ADLI TATIL DINLEMEDİ

Ağustos ayındaki adli tatil de, konkordatalara es verdirmedi. Geçen ay 194 şirket için daha konkordato geçici mühlet kararı verildi. Böylece yılın 8 ayında konkordato alan şirket sayısı 982'ye yükseldi. **ISO Başkanı Erdal Bahçivan** ise bir kez daha uyardı, "Konkordatoların bir kısmının gelecek aylarda iflaslara dönüşmesi ve zincirleme etkilerle ekonominin geneline yayılması ağır bedellerle sonuçlanabilir" dedi.

İşletme sermayesi eriyen, finansman maliyetleri nedeniyle borçlarını döndüremeyen reel sektörde, konkordatolar hız kesmeden sürüyor. Konkordatotakip.com sitesinin Basın İlan Kurumu'ndan derlenen verilere göre, Ağustos ayında mahkemeler 194 dosya için konkordato geçici mühlet kararı verirken, yılın 8 ayında bu sayı 982'ye yükseldi. Konkordatoların önünün açıldığı ve adeta patlama yaşandığı 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla 1384 ve 1387 konkordato kararı alındığı dikkate alınırca, 2024'ün sonuna gelindiğinde 'istenmeyen bir rekora' imza atılabilir.

Öte yandan adli tatilin olduğu ağustosta son yılların aylık bazda en yüksek konkordato verisine ulaşılması, yılın son 4 ayına ilişkin endişeleri de artırıyor. Verilerden hareketle, ocak-ağustos döneminde konkordato kesin mühlet kararı verilen dosya sayısı 361 olurken, 358 dosya için de konkordatonun reddi kararı verildi; iflas sayısı ise 8 ayda 58'e yükseldi.

SEKTÖRLERİN KIRILGANLIĞI ARTIYOR

Yılın 8 ayında en fazla konkordato geçici mühlet kararı 64 ile inşaat sektöründe görülürken, bu sektörü 58 dosya ile tekstil izledi.

Mobilya ile tıbbi ekipman ve medikal ürünler sektörü de 25'er geçici mühlet kararı ile riskli artan sektörler arasında. Öte yandan otomotiv yan sanayinde faaliyet gösteren firmaların da aralarında bulunduğu metal ürün imalatı sektöründe de sayılar artıyor. Mayıs ayında TOGG'un gövde üretim hattının robotik sistemlerini kuran ROBO'un konkordatosundan sonra geçen ay da TOGG'a elektronik kart desteği sağlayan Arte Elektronik için kon-

kordato geçici mühlet kararı verildi. Alkan Elektronik, Gökyol İnşaat ile borsada işlem gören Mega Polietilen'in başvuruları da yaz döneminde dikkat çeken konkordatolar arasında yer alıyor.

İDDİALAR OLDUKÇA VAHİM 2021 yılının son çeyreğinde baş gösteren finansmana erişim sorunları ve giderek eriyen işletme sermayesi, banka kredileri ve çeklerle işlerini döndürmeyi alışkanlık edinen firmaların sürdürülebilirliğini zedelemiş, hem ileride hem de dışarıda düşen talep de zor durumdaki bu firmalara büyük darbe indirmişti. Bu nedenle son dönemde yaşanan konkordato fırtınası bir nevi malumulanı... Ancak mevcut durumda bazı firmaların konkordato yoluyla suiistimallerinin arttığı da gelen duyumlar arasında.

Öyle ki **TOBB** ve **TOBB**'a bağlı ticaret ve sanayi odalarında alarm seviyesinin yükseltildiği öğrenildi. İddialara göre, bazı firmalar durumu fırsat bilerek borçlarına karşı kendini koruma altına almak için konkordato başvurusunda bulunuyor. Hatta işyerinin bulunduğu ilde konkordato almayan bazı firmalar iş yeri adresini taşıyarak farklı illerden konkordato alıyor. En vahim iddia ise bazı mahkemelerde bu kararların çok rahat alındığı şeklinde. Yani sıra bazı avukatlık ofislerinin de riskli sektörlerin önemli temsilcilerine ulaşarak, zordaki firmaları konkordatoya ikna edip kendi ofislerine yönlendirmeleri halinde onlara da komisyon teklif ettiği gelen bilgiler arasında.

Adalet Bakanlığı'nın konkordatalara yönelik bir çalışma üzerinde olduğu bir süredir biliniyor, ancak her geçen gün artan konkordatolar ve suiistimal şikayetleri piyasadaki endişeyi tırmandırıyor.

BAHÇIVAN: EKONOMİNİN GENELİNE YAYILMASI AĞIR BEDELLERLE SONUÇLANABİLİR

İstanbul Sanayi Odası'nın (ISO) ağustos ayı meclis toplantısında da gündem başlıklarından biri konkordatolar oldu.

ISO Başkanı Erdal Bahçivan, ekonomide ve ticarete yavaşlamanın etkisiyle son günlerde artan konkordato başvurularını endişeyle takip ettiklerini söylerken,

"Gün geçmiyor ki farklı farklı sektörlerden yeni konkordato haberlerini almayı. Piyasadaki nakit sıkışıklıkları artarak devam ederken, konkordatoların bir kısmının gelecek aylarda iflaslara dönüşmesi ve zincirleme etkilerle ekonominin geneline yayılması ağır bedellerle sonuçlanabilecektir. Bu konuda tehlike sinyallerini almaya başladığımız ilk günlerden bu yana söylediğimiz şeydu: Konkordatonun sadece finans ve kamu kurumları için geçerli olmasını, ama ticari alacakların konkordatoda kapsam dışında kalmasını şiddetle öneriyoruz. Aksi takdirde yaşatalım diye konkordato imkanı vermiş olduğumuz firmanın birbirine bağlı yüzlerce ticari alacaklısını da çok zor durumda bırakmış oluruz. Çünkü bir şirketi kurtaralım derken, daha da çaresiz duruma düşecek onlarca şirket gerçeğiyle yüzleşebiliriz. Onun için bir an evvel yasal düzenlemenin yapıp bu gerçekten hareketle, bu tatsız uygulamadan da geri dönüşün mutlaka olmasını beklemekteyiz" ifadelerini kullandı.

7 AYDA 15 BİNE YAKIN ŞİRKET KEPENK İNDİRDİ

Konkordatolar gibi kapanan şirket sayılarında da tablo çok iç açıcı değil. **TOBB** tarafından açıklanan Kurulan ve Kapanan

Şirket İstatistikleri'ne göre, yılın 7 ayında kapanan şirket sayısı yüzde 28,3 artarak 14 bin 828'e ulaştı. Ocak-temmuz döneminde açılan şirket sayısı ise yüzde 14,5 azaldı. Söz konusu dönemde açılan her 4 şirkete karşın 1 şirket kepenk indirdi. Yılın 7 ayında tasfiye kararı alan şirket sayısı da bir önceki yılın aynı ayına gö-

re yüzde 3,8 artarak 15 bin 77'ye ulaştı.

KARŞILIKSIZ ÇEK TUTARI YÜZDE 247 ARTTI

Piyasada ödeme zincirinde artan kırılmalı karşılıksız çek verilerine de yansdı. TBB Risk Merkezi verilerine göre, ocak-temmuz döneminde bankalara ibraz edilen çek tutarı yüzde 82

artarak 4 trilyon 205 milyar TL olurken, bankalara ibraz edilen çek tutarı da yüzde 2 arttı. Karşılıksız işlemi yapılan çek tutarı ise bu dönemde yüzde 247 artarak 90 milyar TL 'ye ulaştı. 'Arkası yazılan çek' adedindeki artış da ilgili dönemde yüzde 80 oldu.

- ekonomim.com